

GÈNERE, VIOLÈNCIA I SEXUALITAT.

UN ESTUDI QUANTITATIU EN ADOLESCENTS I UNA REVISIÓ DE LITERATURA PSICOANALÍTICA I NO PSICONALÍTICA.

Concepció Garriga (cgarriga@ilimit.es)

1. Un estudi quantitatiu en adolescents

Recentment he portat a terme un treball de recerca amb adolescents en una ciutat del Vallès Occidental. La part experimental va consistir en que vaig passar un "Inventari d'actituds vers la sexualitat" a 522 nois i noies de 15 a 20 anys, alumnes de 4 centres públics i 2 de privats.

Aquest inventari mesura el factor Coacció i Violència en l'àmbit de la sexualitat. Puntuar alt en coacció i violència significa tenir i acceptar idees com ara "una noia no té dret a mostrar obertament el desig sexual", "el sexe és un dret dels nois", "el sexe d'una dona es pot comprar amb diners" o "les noies violades s'ho han buscat".

Resultats i estadística:

	15h	15d	16h	16d	17h	17d	18h	18d	19h	19d	20h	20d	Reb.
IES1			20,66	11,62	25,33	11,75	19,75	12,66					
N			6	16	6	16	2	3					9
			? = 0.1		? = 0.005		? = 0.5						
IES2	14,91	12,79	23,4	11,02	30,85	14,86	17,25	11,33		2			
N	6	12	11	23	7	11	4	3		1			8
	? = 0.5		? = 0.025		? = 0.005		? = 0.4						
IESM	22,5	11,6	25,87	6,7	22,5	14,81	24						
N	6	5	8	* 5	5	8	3						3
	? = no		? = 0.001		? = 0.4								
IES3	26,54	16,52	24,91	16,5	22,14	11,87	15,75	11,6	16		14,5		
N	12	21	17	31	14	16	4	9	2	2			18
	? = 0.01		? = 0.025		? = 0.01		? = 0.2		? = no				
C. 4	31,5	17,5	32,35	18,22	24,5	19,4	28						
N	3	* 6 +	10	* 9 +	2	4 +	1						2
	? = 0.005		? = 0.005		? = 0.4								
C. 5			23,21	15,8	32,09	13,15	31,85	12,25	21,66		34,5	18	
N			19	25	27	* 27	7	* 4	3		2	* 1	32
			? =0.025		? = 0.001		? = 0.05				? = no		

? Puntuacions més altes nois *
 ? Puntuacions més altes noies +
 ? és el nivell de significació, obtingut mitjançant les proves "t"
 Reb. Inventaris rebutjats

No incloc l'Inventari, que poden consultar a la bibliografia, o del que també en trobaran una traducció en el treball original¹.

En analitzar els resultats ens adonem de la major propensió dels nois, de totes les edats i de totes les categories socioeconòmiques, a tenir actituds favorables a la coacció i violència sexuals. Les puntuacions dels nois sempre són més altes que les de

¹ Nota: les persones que estiguin interessades en rebre el treball per e-mail o en suport paper, me l' poden demanar a: cgarriga@ilimit.es, n hi ha versió catalana i castellana.

les noies, i la majoria de les vegades la diferència és estadísticament significativa. En alguns casos les puntuacions dels nois doblen les de les noies i, en un, les tripliquen.

Les puntuacions més altes en Coacció i Violència (C i V) les obtenen els nois de les classes més "benestants" de la mostra que corresponen a un centre privat religiós i a un centre privat concertat. Les noies amb puntuacions més altes en C i V són les que van a una escola privada concertada i les seves mares no tenen estudis ni treballen.

Les puntuacions més baixes en C i V les treuen les noies d'un IES públic situat en un barri residencial de la ciutat. Les mares d'aquestes noies tenen estudis i treballen. Les famílies d'aquestes noies són menys convencionals que la resta de grups. Aquestes famílies proporcionen els models que es guarden més de la Coacció i Violència sexuals.

2. Revisió de la literatura psicoanalítica

El tema que he abordat amb aquest treball –sexe, gènere i violència– és extremadament complex, ja que s'hi entrellacen: la vida psicològica personal, amb les corresponents internalitzacions de la cultura dins la que s'insereix, amb l'organització social, política i familiar de l'entorn d'una persona.

Tal com es pot veure a la bibliografia inclosa, he fet un repàs de literatura psicoanalítica i no psicoanalítica sobre el tema. A partir de les dades obtingudes puc afirmar que els resultats de l'Inventari que he passat apunten inequívocament en la mateixa direcció que ens mostren els/les autors/res que he llegit, és a dir, que els nois i les noies segueixen camins de desenvolupament de la identitat de gènere marcadament diferents, que donen lloc a organitzacions subjectives diferents (Freud, 1924, 1925; Chodorow 1984, 1994; Dio Bleichmar, 1997; Gilligan, 1990, 1991; Kernberg, 1998 Person, 1998). Sense oblidar que les diferències intragrup poden ser tan extenses com les intergrup.

Segons els resultats obtinguts, que a *grosso modo* es poden resumir en que els nois tenen actituds agressives (Archer & Lloyd, 1982; Dio Bleichmar, 1997; Freud, 1932; Intevi, 1998; Person 1998; Stoller, 1975) davant la sexualitat en molta major mesura que les noies, ens trobem davant l'evidència que, col·lectivament, produïm nois masculins amb tendència als trets patològics, que, molt condensadament, Kernberg (1998) s'explica de la següent manera: "en els homes, la patologia predominant de les relacions amoroses és la hostilitat reactiva o projectada cap a les dones".

Pel que fa a les noies, per les puntuacions obtingudes en l'Inventari, ens adonem que accepten graus força elevats de violència, també degut al seu camí particular de desenvolupament de la identitat que les deixa en posició inhibida (Chodorow, 1984; Dio Bleichmar, 1997, Gilligan, 1990, 1991; Person, 1998) i masoquista (Kernberg, 1998).

És a dir, que són les relacions primerenques de les criatures amb les figures parentals, juntament amb la confirmació de la validesa del sistema de gènere que van rebent al llarg de la latència i l'adolescència, les que els proporcionen la identitat de gènere normatiu, (Chodorow, 1984, 1994; Dio Bleichmar, 1997, Gilligan, 1990, 1991; Kernberg, 1998 Person, 1998) allò que els/les pot arribar a estructurar de manera patològica: agressiva pels nois, inhibida per les noies.

Sense oblidar, com demostra Dio Bleichmar (1997) abastament, que el gènere va més enllà de la història individual de cada persona particular, i que es troba en les institucions de la cultura (família, escola, política): en els valors, en els ideals i en els mites.

Com veiem, queden establertes les condicions perquè les relacions de parella entre homes i dones tinguin més a veure amb el sado-masoquisme que amb l'amor, per tornar a utilitzar una expressió de Kernberg (1998). Aquesta és la conclusió principal que es pot derivar dels resultats generals de l'estudi, tant de l'experimental com del teòric.

3. Conclusions

Respecte al gènere: - Si no volem continuar produint col·lectivament criatures que manifestin les actituds que hem descrit, ni volem continuar donant a les mares tota la responsabilitat de la gènesi de la patologia (Dio Bleichmar, 1997), com està passant, cal treballar per modificar substancialment el sistema de gènere dimòrfic normatiu vigent i adoptar la multiplicitat. Actualment es contempla que cada persona crea el seu propi gènere personal-cultural. Que el gènere és un entreteixit inextricable de significat personal i cultural psicològicament construït. Per tant, que hi ha masculinitats, feminitats i sexualitats (Chodorow 1994, 1999).

Una de les primeres mesures a prendre per portar a terme aquest objectiu és fer un replantejament general de la criança de les criatures, que permeti que sorgeixin uns papers de gènere més creuats (Chodorow, 1984, Benjamin, 1996), que desenvolupin els aspectes de cura en els nois i els de plaer en les noies (Person, 1998).

Això és el que està tenint lloc en els països més avançats (als Països Nòrdics i als Estats Units) i entre les capes més conscients de la població: el que en anglès s'anomena "dual parenting" (Benjamin, 1996) i que podríem traduir per "parentalitat dual". Una altra versió d'aquest fenomen, des de la psicologia social, és el que s'anomena el "nou contracte sexual" (Berbel & Pi-Sunyer, 2001), mitjançant el qual els pares es corresponsabilitzen tant de l'economia com de la criança, així com de tots els aspectes que es deriven de la vida en comú.

Cal obtenir també el suport de polítiques públiques, de les que estem tan allunyats. Torno a fer referència als països nòrdics com a model, en aquest cas els Estats Units no hi estan inclosos. En aquells països no es dona suport a les grans estructures militars i ofensives, i en canvi estan autènticament involucrats en el benestar de les persones que hi viuen. Les lleis de protecció a la criança són les millors del món. Disponibles tant pel pare com per la mare. És allà on s'està produint l'autèntica revolució de la criança, i amb ella del sistema de gèneres.

A nivell psicològic, actualment, Goldner (2003) afirma que el gènere està construït com una identitat social fixa i un estat psicològic fluid, constituït en la tensió entre objectificació –tal com es defineix en un context cultural i familiar particular- i la capacitat d'actuació; el projecte continu d'autocreació individual d'un/a subjecte. L'interès respecte al gènere rau en esbrinar en quina mesura la persona s'experimenta a si mateixa com investint el gènere amb significat, o bé si el gènere és un significat que té lloc en ell/ella. La capacitat de fer aquesta distinció ha estat conceptualitzada per Bassin (1996) i Benjamin (1996) com una de les principals consecucions del desenvolupament.

b. Respecte al sexe: Hi ha unanimitat entre les autores i els autors que he llegit respecte a la major repressió, inhibició, supressió,... de la sexualitat, primer de la nena, després de la dona. Si volem superar aquesta mancança cal donar a conèixer a les nenes els seus òrgans i els seus plaers (Dio Bleichmar, 1997; Person, 1998). Ara bé, Person (1999) ens adverteix de la conveniència de no prendre la sexualitat masculina com a model, ja que, tot i que reconeix que la sexualitat femenina és una hiposexualitat, troba que la masculina és una hipersexualitat.

Dio Bleichmar (1997) s'explica la major repressió de la nena perquè durant la latència adquireix dos "sabers": A) que la sexualitat "marca-perjudica" a la dona però no a l'home, B) s'adona de la tolerància que hi ha per l'expressió de la violència sexual en els nois.

Person (1999) afirma que hi ha canvis que s'estan començant a apreciar ja que, en els darrers anys, més i més dones poden gaudir d'una sexualitat satisfactòria.

c. Respecte a la violència: Hi ha una tolerància excessiva per la violència en general, i en particular per la violència (sexual) dels homes sobre les dones, com ha mostrat Dio Bleichmar (1997). Ara bé la qüestió de la tolerància, i fins i tot el foment, de la violència en general és un aspecte que va més enllà del marc de l'estructura individual per convertir-se en un fenomen col·lectiu a gran escala, en el que participen tots els estaments públics, des dels mitjans de comunicació, que ens saturen la visió amb imatges constants de crims, de violència sexual, d'accidents,... produint un efecte d'insensibilització generalitzada, fins a una pèrdua de credibilitat en les institucions democràtiques, la ineficàcia de les quals promouen la vivència permanent d'impunitat i la conseqüent desesperança.

Tornant als resultats de l'estudi, podem afirmar que és molt esperançador que el grup que té menys tolerància a la violència sigui el de les noies que viuen en famílies menys convencionals, és a dir, on ja té lloc un qüestionament de la rigidesa dels papers de gènere, i els pares estan adoptant papers més creuats, en concordança amb les propostes de la literatura que he escollit (Benjamin, Chodorow, Dio Bleichmar, Gilligan) en el sentit de promoure el major desenvolupament personal sa.

En canvi és molt problemàtic que els nois que tenen actituds més propenses a la coacció i violència siguin els més "benestants", cosa que també està en concordança amb l'amenaça de pèrdua de privilegis que generen unes relacions més equitatives. També ens ha de preocupar el fet que aquests nois seran els futurs dirigents d'empreses i de polítiques, i que no tindran eines psicològiques per fer-ho d'una manera més sana. Tal vegada aquest nois visquin que assolir el nivell de desenvolupament personal que suposa el reconeixement mutu sigui un esforç massa gran pels avantatges que n'obtingran, i això ens hauria de fer reflexionar de nou.

Epíleg

Segons la literatura utilitzada i d'acord amb els resultats obtinguts en aquest estudi podríem afirmar que "Queden establertes les condicions perquè les relacions entre homes i dones tinguin més a veure amb el sadomasoquisme que amb l'amor" (Kernberg, 1998).

Però ens agradaria acabar afirmant amb Dimen (2003) que “finalment, la sexualitat, la intimitat i el poder estan tan finament imbricats que calen tots els recursos als que es pugui apel·lar –intel·lectuals, emocionals, espirituals, corporals, científics, poètics- per entendre ls”

Bibliografia que cito en la presentació:

Inventari: C. M. DAVIS; W. L. YARBER; R. BAUSERMAN; G. SCHREER i S. L. DAVIS (1998). *Handbook of Sexuality-Related Measures*. Londres: Sage Publications, 592 pàg. ISBN 0-8039-7111-7. Les autores del qüestionari (“The revised Attitudes Toward Sexuality Inventory”) són Wendy Patton i Mary Mannisson, pàgines 85-88.

Literatura consultada:

J. ARCHER; B. LLOYD (1982). *Sex and Gender*. Harmondsworth: Penguin Books, 265 pàg. Cinquè capítol (“Agression, Violence and Power”).

BASSIN, D. (1996). “Beyond the he and the she”. A: *Gender in Psychoanalytic Space*, Ed. M. Dimen & V. Goldner. New York: Other Press, 2002, pàg. 149-181.

J. BENJAMIN (1996). *Los lazos de amor. Psicoanálisis, feminismo y el problema de la dominación*. Buenos Aires: Paidós, 354 pàg. ISBN: 950-12-4194-7

S. BERBEL; M. T. PI-SUNYER (2001). *El cuerpo silenciado*. Barcelona: Viena Ediciones.

BONINO. L. (2004). “Los Micromachismos y sus Efectos: Algunas claves para su detección”, pendent de publicació, el distribueix personalment: luisbonino@cecomas.com

N. CHODOROW (1984). N. *El ejercicio de la maternidad*. Barcelona: Gedisa, 319 pàg.

_____ (1994). *Masculinities, Femininities, Sexualities. Freud and Beyond*. Londres: Free Association Books, 132 pàg. ISBN 1 85343 380 2.

_____ (1999). *The Power of Feelings*. New Haven & London: Yale University Press, 328 pàg. ISBN 0-300-08909-0

M. DIMEN (2003). *Sexuality, Intimacy, Power*. Hilsdale, NJ: The Analytic Press, 328 pàg. ISBN 0-88163-368-2

E. DIO BLEICHMAR (1997). *La sexualidad femenina, de la niña a la mujer*, Barcelona: Paidós, 445 pàg. ISBN: 84-493-0488-1.

S. FREUD (1924). “La disolución del complejo de Edipo”, a: *Obras completas*, tom III, Madrid: Biblioteca Nueva, 1981. P.2748-2751.

_____ (1925). “Algunas consecuencias psíquicas de la diferencia sexual anatómica”, a: *Obras completas*, tom III. P. 2896-2903.

_____ (1931). “Sobre la sexualidad femenina”, a: *Obras completas*, tom III. P. 3077-3089.

_____ (1932). “La feminidad”, a: *Obras completas*, tom III. P. 3164-3178.

C. GARRIGA, (1998). "Els abusos sexuals en el context de la relació terapèutica", *Full Informatiu*, 106, setembre, pàg. 2.

_____ (2000). "Moltes noies pateixen un malestar psicològic callat", *Full Informatiu*, 127, juliol, pàg. 6-7.

_____ (2000). "El malestar psicològic de les noies adolescents", *Full Informatiu*, 128, setembre, pàg. 5-6.

_____ (2000). "El cercle infernal dels abusos psíquics, físics i sexuals", *Full Informatiu*, 129, octubre, pàg. 3-5.

_____ (2003). "Gènere, diferència sexual i sexualitat", *Full Informatiu*, 159, juny, pàg. 9-12.

_____ (2003). "Gènere, Violència i Sexualitat", *Full Informatiu*, 163, novembre, pàg. 2-4.

_____ (2004). Ressenya de "Gènere irònic, sexe autèntic", *Full Informatiu*, 165, gener, pàg. 6-8.

C. GILLIGAN; A. G. ROGERS; D. L. TOLMAN (1991). *Women, Girls & psychotherapy. Reframing_resistance*. Nova York: Harrington Park Press, 272 pàg. ISBN: 1-56023-012-6.

V. GOLDNER (2003). "Ironic gender/Authentic sex", *Studies in Gender and Sexuality* 4(2), pàg. 113-139.

I. V. INTEVI (1998). *Abuso sexual infantil en las mejores familias*. Buenos Aires: Granica, 329 pàg. ISBN: 950-641-252-9.

O. KERNBERG (1998). *Relaciones amorosas, normalidad y patología*. Buenos Aires: Paidós. 334 pàg. ISBN: 950- 12-4190-4.

E. S. PERSON (1999). *The Sexual Century*. Londres: Yale University Press, 387 pàg. ISBN: 0-300-07604-5, "Sexuality as the Mainstay of Identity: Psychoanalytic Perspectives" de 1980.

_____; L. OVESEY. "Psychoanalytic Theories of Gender Identity" de 1983.

_____ "The Influence of Values in Psychoanalysis: The Case of Female Psychology" de 1983.

_____ "Some Misteries of Gender: Rethinking Masculine Identifications in Heterosexual Women" de 1998.

_____ "Male Sexuality and Power" de 1986.